

ALLMÄNNA RÅD
OCH KOMMENTARER
2009

Allmänna råd och kommentarer om studie- och yrkesorientering

Skolverket

**Allmänna råd
och kommentarer
om studie- och
yrkesorientering**

Beställningsadress:
Fritzes kundservice
106 47 Stockholm
Telefon 08-690 95 76
Telefax 08-690 95 50
E-postadress: skolverket@fritzes.se

Beställningsnummer: 09:1102

ISSN 1103-2421
ISRN SKOLV-R-272-SE

Omslagsillustration: Tobias Flygar
Tryck: Danagårds Grafiska 2009
Upplaga: 20 000

Innehåll

Förord	4
Inledning	5
Vad är allmänna råd?	5
Bestämmelser om studie- och yrkesorientering	5
Berörda verksamheter	6
Vad är studie- och yrkesorientering?	6
Styrning och ledning	8
Allmänna råd	8
Kommentarer	8
Personal och kompetens	9
Allmänna råd	9
Kommentarer	9
Skolan och arbetslivet	10
Allmänna råd	10
Kommentarer	10
Information och vägledning	12
Allmänna råd	12
Kommentarer	13
Referenser	17
Författningar	17
Internationella konventioner och rekommendationer.....	17
Övrigt	17
Bilaga.....	19

Förord

Skolverkets allmänna råd och kommentarer om studie- och yrkesorientering har tagits fram bl.a. med anledning av brister som framkommit i Skolverkets utvärderingar från 2005 och 2007. De allmänna råden finns också publicerade i Statens skolverks författningssamling, SKOLFS 2009:20.

Skolornas och kommunernas arbete med studie- och yrkesorientering har framför allt uppvisat brister då det gäller styrning och ledning, resursfördelning och i samarbetet mellan skola och arbetsliv. Studie- och yrkesorientering har varit lågt prioriterad och inte engagerat alla de yrkeskategorier inom skolan som utpekats i läroplanerna i tillräcklig utsträckning. Alltför ofta har studie- och yrkesorientering blivit ett uppdrag enbart för enskilda studie- och yrkesvägledare.

Inledningsvis redovisas i denna skrift vad allmänna råd är och vilka som berörs av råden. De allmänna råden följs av kommentarer vars syfte är att förtydliga råden. Kommentarer utgår från forskning inom studie- och yrkesvägledning, utvärderingar och beprövad erfarenhet.

Syftet med de allmänna råden och kommentarerna är att de ska bidra till att förbättra studie- och yrkesorienteringen inom samtliga skolformer så att verksamheten blir likvärdig och av hög kvalitet i hela landet. Förhoppningen är att studie- och yrkesorientering blir ett uppdrag som engagerar alla som arbetar i skolan så att varje elev får information och vägledning utifrån sina behov och önskemål.

Per Thullberg
Generaldirektör

Jan Schierbeck
Undervisningsråd

Inledning

Studie- och yrkesorientering förekommer i undervisning, i olika former av vägledning och genom informationsinsatser och berör all personal i skolan.

Den snabba utvecklingen på arbetsmarknaden gör det svårt att förutse villkoren i arbetslivet och att skaffa sig kunskaper om alla yrken. Detta ställer krav på att skolan utvecklar elevernas förmåga att fatta beslut om framtida studie- och yrkesval. Ett utvecklat samarbete och goda kontakter med olika arbetsplatser och med arbetsmarknadens organisationer kan belysa och synliggöra olika delar av arbetslivet för eleverna. Mångfalden av utbildningar gör det svårt för eleverna att överblicka vilka möjligheter de har. Information om utbildningsvägar och samarbete med olika utbildningsanordnare kan ge en mer heltäckande bild.

En väl fungerande studie- och yrkesorientering skapar en betydelsefull grund för elevens möjligheter att fatta viktiga beslut för framtiden. Studie- och yrkesorienteringen ska utgå från elevens individuella behov.

Vad är allmänna råd?

Skolverkets allmänna råd är rekommendationer till stöd för hur skolans författningar (lagar, förordningar och föreskrifter) kan tillämpas. Ett allmänt råd utgår från en eller flera författningar. Det anger hur man kan eller bör handla och syftar till att påverka utvecklingen i en viss riktning och att främja en enhetlig rättstillämpning. Råden bör således följas om inte kommunen och skolan kan visa att man genomför utbildningen på andra sätt som leder till att kraven i bestämmelserna uppnås.

Efter de allmänna råden följer kommentarer vars syfte är att förtydliga råden. Kommentarer utgår från forskning inom studie- och yrkesvägledning, utvärderingar och beprövad erfarenhet.

De allmänna råden och kommentarerna är tänkta att utgöra en grund när skolhuvudmän och skolor planerar, organiserar och genomför studie- och yrkesorienteringen för eleverna i de olika skolformerna. Råden kan också utgöra stöd för kommuner och skolor då det gäller bedömning av den egna studie- och yrkesorienteringens kvalitet.

Bestämmelser om studie- och yrkesorientering

Skolverkets allmänna råd för studie- och yrkesorientering baseras på bestämmelser i skollagen (1985:1100), läroplanen för de obligatoriska skolformerna (Lpo 94), läroplanen för de frivilliga skolformerna (Lpf 94), gymnasieförordningen (1992:394), förordningen (2002:1012) om kommunal vuxenutbildning, förordningen (1997:702) om kvalitetsredovisning inom skolväsendet m.m. I FN:s

konvention om barnets rättigheter betonas vikten av att göra studierådgivning och yrkesorientering tillgänglig och åtkomlig för alla barn.

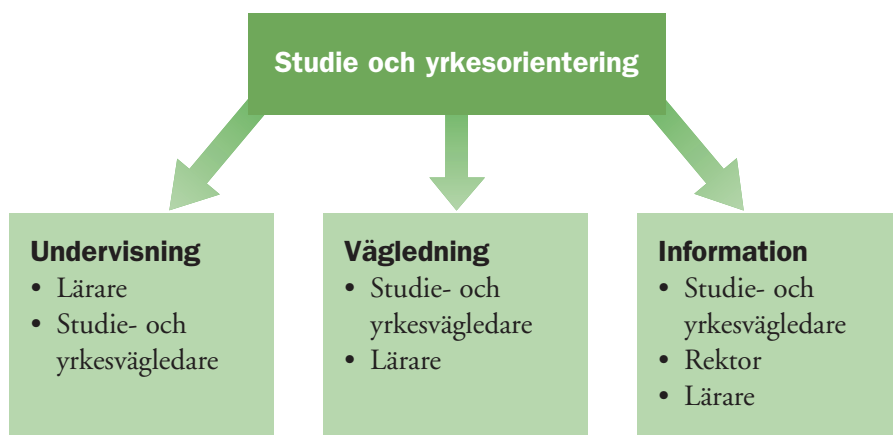
Berörda verksamheter

De allmänna råden gäller för all offentlig skolverksamhet dvs. kommuner, landsting och stat då de i egen regi eller genom entreprenad bedriver utbildning och är huvudmän för verksamheten.¹ Råden kan också ge vägledning för fristående skolor i deras arbete med studie- och yrkesorientering.

Råden riktar sig till tjänstemän och politiker i kommunen, rektorer, studie- och yrkesvägledare, lärare samt annan personal i samtliga skolformer där studie- och yrkesorientering enligt bestämmelserna ska förekomma. I vissa fall framgår att de allmänna råden eller kommentarerna vänder sig till de verksamma i endast en skolform, i övrigt gäller råden alla skolformer.

Vad är studie- och yrkesorientering?

Studie- och yrkesorientering förekommer i undervisningen, i olika former av vägledning och genom informationsinsatser och berör all personal i skolan. De yrkeskategorier som arbetar med studie- och yrkesorientering är framför allt studie- och yrkesvägledare, rektorer och lärare. Men all personal i skolan kan på olika sätt bidra till att ge eleverna kunskaper, stöd och erfarenheter för kommande studie- och yrkesliv.

I undervisningen utvecklar eleverna kunskaper om samhälle och arbetsliv samt får erfarenheter av yrkeslivet.

Vägledning handlar om att stödja eleven i att utforska, identifiera och for-

¹ Kommunen används som samlingsbegrepp för offentliga skolhuvudmän i de allmänna råden och i kommentarerna.

mulera sina intressen och möjligheter och därigenom komma fram till individuella och välgrundade val beträffande studie- och yrkesvägar.

Utifrån sina behov behöver eleverna information om studie- och yrkesvägar för att göra väl underbyggda val.

Studie- och yrkesvägledaren har en central roll i studie- och yrkesorienteringen och är en person som har utbildning och specialistkunskaper inom området.

Styrning och ledning

Rektorn har ansvar för skolans resultat och har därvid, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att den studie- och yrkesorienterande verksamheten organiseras så att eleverna får vägledning inför de olika val som skolan erbjuder och inför val av fortsatt utbildning och yrke. Enligt skollagen har kommunen ansvar för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i skollagen och i andra lagar eller förordningar. Kommunen och skolan har stor frihet att avgöra hur verksamheten ska utformas men har ansvar för att verksamheten når upp till de nationella normerna.

ALLMÄNNA RÅD

På såväl kommun- som skolnivå bör

- det finnas system och rutiner för planering, uppföljning och utvärdering av målen för studie- och yrkesorienteringen,
- resultaten av uppföljningar och utvärderingar användas till att förbättra kvaliteten på studie- och yrkesorienteringen och till en genomtänkt resursfördelning.

Rektorn bör

- ge riktlinjer och förutsättningar för att studie- och yrkesorienteringen blir ett uppdrag för hela skolan, där rektor, lärare, studie- och yrkesvägledare samt skolans övriga personal tillsammans ger eleven goda förutsättningar för att kunna göra väl underbyggda studie- och yrkesval,
- tydliggöra hur ansvaret för studie- och yrkesorienteringen är fördelat och hur lärare, studie- och yrkesvägledare och övrig personal arbetar med och samarbetar kring studie- och yrkesorienteringen samt
- i samverkan med skolans personal planera hur studie- och yrkesorienteringen ska genomföras, följas upp och utvärderas.

KOMMENTARER

Av läroplanerna framgår att skolans verksamhet måste utvecklas så att den svarar mot uppställda mål. Enligt förordningen (1997:702) om kvalitetsredovisning ska en kvalitetsredovisning upprättas som ett led i den kontinuerliga utvärderingen och uppföljningen av verksamheten. Skolverkets allmänna råd för kvalitetsredovisning tydliggör att det behövs system och rutiner inte bara för planering utan också för uppföljning och utvärdering. Genom att följa upp t.ex. studieavbrott och hur eleverna värderar studie- och yrkesorienter-

ingen samt genom att utvärdera hur eleverna klarar studierna i nästa skolförskola kan kommunen och skolan utveckla och förbättra verksamheten.

Kvaliteten på studie- och yrkesorienteringen är beroende av hur kommunen och skolan prioriterar och organiserar verksamheten. Enligt läroplanerna ska hänsyn tas till elevens olika förutsättningar och behov. En förutsättning för att kommunen ska kunna fördela resurser i förhållande till de olika behov som eleverna har är att regelbundna utvärderingar och uppföljningar av verksamhetens kvalitet genomförs.

Såväl kommunen som skolans ledning har en skyldighet att se till att verksamheten bedrivs på ett tillfredsställande sätt. Kommunens och skolans uppföljningar och utvärderingar utgör utgångspunkten för vilka åtgärder som är lämpliga att vidta för att förbättra kvaliteten i studie- och yrkesorienteringen. Detta förutsätter en väl fungerande kommunikation mellan politiker, förvaltningsledning, skolans ledning och personal om verksamhetens ramar och villkor.

För att skolans studie- och yrkesorientering ska ge eleven goda förutsättningar att fatta beslut om studie- och yrkesval är det viktigt att alla som arbetar med elever medverkar. Av Lpo 94 framgår de olika personalgruppernas² ansvarsområden rörande studie- och yrkesorienteringen. Av Lpf 94 framgår istället att rektorn ska göra en arbetsfördelning av ansvarsområdena rörande studie- och yrkesorienteringen.

---

² Alla som arbetar i skolan, läraren samt studie- och yrkesvägledare eller den personal som fullgör motsvarande uppgifter, Lpo 94

Personal och kompetens

För att få anställas utan tidsbegränsning för studie- och yrkesorientering i det offentliga skolväsendet ska den sökande, enligt skollagen, ha en utbildning som är avsedd för sådan verksamhet. Den som inte uppfyller kraven på utbildning får anställas för studie- och yrkesorientering högst ett år i sänder.

Vidare framgår att varje kommun och landsting ska se till att kompetensutveckling anordnas för den personal som har hand om utbildningen. Kommuner och landsting ska vinnlägga sig om en planering av personalens kompetensutveckling. Av läroplanerna framgår att rektorn har ansvar för skolans resultat och för att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt skall kunna utföra sina uppgifter.

ALLMÄNNA RÅD

Det är viktigt att

- rektorn använder studie- och yrkesvägledarens kompetens för att sprida kunskap, initiera verksamhet samt stödja övriga personalgrupper,
- studie- och yrkesvägledaren nära samarbetar med lärarna så att informations- och vägledningsinsatser kopplas samman med undervisningen,
- kompetensutvecklingsbehovet inom skolans studie- och yrkesorientering fortlopande kartläggs och analyseras,
- personalen har kompetens när det gäller behörighets- och urvalsregler såväl till gymnasieskolan som till vidare studier och har kunskaper om arbetslivet samt att
- personalen inom särskolan, gymnasiesärskolan och särvtux har kompetens och får kompetensutveckling så att de särskilt kan uppmärksamma elevernas möjligheter när det gäller fortsatt utbildning och yrkesinriktning.

KOMMENTARER

All personal i skolan kan bidra på olika sätt med att ge eleverna kunskaper, stöd och erfarenheter för kommande studier och yrkesliv. Studie- och yrkesvägledarens roll är central i arbetet med information, vägledning och i viss mån i undervisningen inom området. Vägledaren kan t.ex. ingå i ett arbetslag tillsammans med lärare och samarbeta kring undervisningen så att elevens omvärldskunskap utvecklas.

För att kunna erbjuda en studie- och yrkesorientering av hög kvalitet krävs att personalen ständigt utvecklar sin kompetens inom området. En långsiktig kvalitetsutveckling i verksamheten förutsätter att behovet av kompetensut-

veckling utgår från såväl utvärderingar av den egna verksamheten som från aktuella forskningsresultat.

Det är viktigt att personalen i den obligatoriska skolan håller sig uppdaterad med utvecklingen inom gymnasieskolan för att kunna förbereda eleven på de krav som ställs där. Gymnasieskolan kan exempelvis bjuda in personal från den obligatoriska skolan för att ge dessa en möjlighet att sätta sig in i gymnasieskolans utbud och arbetssätt. Det är viktigt att personalen i gymnasieskolan och vuxenutbildningen har aktuella kunskaper om utbildningssystem och arbetsliv.

Kompetensutvecklingen inom området studie- och yrkesorienteringen kan bl.a. handla om att utveckla aktuella kunskaper om arbetslivet, branschkunskaper samt väglednings- och samtalsmetodik. Studie- och yrkesvägledaren kan utgöra en betydelsefull resurs när det gäller att kompetensutveckla personalen om exempelvis förändringar i utbildningssystemet.

Elever har idag tillgång till en i stort sett obegränsad mängd information men saknar ofta nödvändiga kunskaper för att värdera den. Den digitala kompetensen har därför en betydelsefull roll för studie- och yrkesorienteringen och det är viktigt att skolans personal erbjuds kompetensutveckling inom detta område. Det gäller både lärare och studie- och yrkesvägledare.

Det är också väsentligt att studie- och yrkesvägledare tar hjälp av och blir förtrogna med de hjälpmedel som finns för att hämta information om utbildningar på bl.a. Skolverkets, Högskoleverkets och Verkets för högskoleservice webbplatser. På dessa finns söktjänster och en stor mängd information som alla elever behöver kunna använda, vilket kräver kompetens hos studie- och yrkesvägledare och lärare.

Skolan och arbetslivet

Enligt läroplanerna för de olika skolformerna ska eleverna få underlag för att välja fortsatt utbildning och yrke. Detta förutsätter att skolan samverkar med arbetslivet och samhället i övrigt. Praktiska erfarenheter från arbetslivet väcker dessutom elevernas intresse för olika yrkesområden.

Rektorn har ansvar för skolans resultat och har därvid, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att samverka med arbetslivet utanför skolan utvecklas så att eleverna får en kvalitativt god utbildning samt en förberedelse för yrkesverksamhet och fortsatt utbildning.

ALLMÄNNA RÅD

Det är viktigt att

- eleven får möjlighet att möta yrkesverksamma vuxna och ställas inför olika uppgifter i arbetslivet,
- skolan bjuder in företrädare för arbetslivet som kan ge eleverna viktiga kunskaper och erfarenheter att ta med sig inför kommande studie- och yrkesval,
- skolan organiserar studie- och yrkesorienteringen så att elever med funktionsnedsättning får erfarenheter från arbetslivet,
- undervisningen bidrar till att utveckla elevens kunskaper om arbetslivet och tar tillvara elevens erfarenheter,
- elevernas arbetslivserfarenheter planeras, följs upp och kopplas till undervisning och vägledning samt att
- undervisningen ger en allsidig bild av hur arbetslivet fungerar.

KOMMENTARER

Enligt läroplanerna har rektor ett särskilt ansvar för att samverka med arbetslivet utvecklas så att eleven får konkreta erfarenheter av betydelse för fortsatt utbildning och yrkesinriktning.

Enligt Lpo 94 ska skolan sträva efter att varje elev inhämtar tillräckliga kunskaper och erfarenheter för att få en inblick i närsamhället och dess arbetsliv. Redan under de första åren i den obligatoriska skolan kan kontakter med arbetslivet etableras så att de yngsta elevernas nyfikenhet kring arbete och yrken tas tillvara i undervisningen. Skolan utgör också i sig en stor och viktig arbetsplats som kan utnyttjas i detta sammanhang. Alla som arbetar i

skolan ska, enligt Lpo94, verka för att utveckla kontakter med arbetslivet, och andra verksamheter utanför skolan som kan berika den som en lärande miljö.

Kontakten med arbetslivet kan vara extra viktig för elever som av olika skäl inte trivs bra i skolan. Dessa kan då erbjudas en annan möjlighet att uppskattas, få andra vuxenförebilder och på så sätt få stöd och underlag inför fortsatta val.

Enligt Lpf 94 är det särskilt viktigt att skolan samarbetar med arbetslivet om den yrkesförberedande utbildningen. Personalen ska utveckla kontakter med handledare och andra inom arbetslivet. Detta blir särskilt viktigt för gymnasieeleverna under den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen.

Kunskaper om samhälls- och arbetsliv utgör en viktig grund för att eleven ska få idéer och uppslag om framtida yrkes- och intresseområden. I undervisningen kan exempelvis relationen mellan utbildning och arbete, personliga intressen och samhällets behov samt anställning och eget företagande tas upp. Hur arbetsmarknaden fungerar på kort och lång sikt, olika arbetsplatsers karaktär och villkor, deras miljö, lönevillkor och säkerhet är områden som eleverna med fördel kan studera i ämnesövergripande projekt. Ett utvecklat samarbete och goda kontakter med olika arbetsplatser och med arbetsmarknadens organisationer och arbetsförmedlingen kan bidra till att belysa och synliggöra olika delar av arbetslivet.

Information och vägledning

Skolan ska enligt läroplanerna ge eleven information om utbildningar, studievägar och arbetsmarknad. Skolan ska även vägleda eleverna inför val av utbildning och yrke så att de kan fatta väl underbyggda beslut. Arbetet med studie- och yrkesorientering ska enligt läroplanerna bidra till att motverka sådana begränsningar i elevens studie- och yrkesval som grundar sig på kön, social eller kulturell bakgrund.

ALLMÄNNA RÅD

Det är viktigt att studie- och yrkesorienteringen

- innefattar vägledningssamtal där elevernas ges möjlighet att ringa in intresseområden och diskutera framtida studie- och yrkesval,
- bidrar till att elevernas studie- och yrkesval baseras på en balans mellan personliga intressen, preferenser och förutsättningar och saklig information om arbetslivets kvalifikationskrav och om hur arbetsmarknaden ser ut inom olika yrkesområden,
- leder till att eleverna lär sig att kritiskt granska information och blir medvetna om vilket ansvar de har för sina studie- och yrkesval,
- organiseras så att informationsinsatserna når alla elever och att informationen är aktuell, tillförlitlig och tillgänglig när eleverna behöver den samt
- bedrivs så att personalen vid information och vägledning ser till de specifika behoven hos en elev med funktionsnedsättning och till elevens möjligheter till framtida studier och yrken.

Det är även viktigt att

- studie- och yrkesorienteringen i den obligatoriska skolan är utformad på ett sådant sätt att varje elev får information om de kurser och utbildningar som finns inom gymnasieskolan och om vilka val inom den obligatoriska skolan som kan ha betydelse för vidare studier,
- eleverna i gymnasieskolan får information om valmöjligheter i form av inriktningar och kurser samt om vilka konsekvenser ett byte av studieinriktning och kurser medför,
- eleverna inom och sökande till vuxenutbildningen får tillgång till information om de kurser och utbildningar som de kan behöva för att nå sitt studiemål samt att
- den individuella studieplanen ges en central roll vid vägledning i gymnasieskolan och inom vuxenutbildningen.

KOMMENTARER

Genom information, undervisning och vägledning kan skolan arbeta med att vidga elevens perspektiv för att kunna upptäcka andra yrkesområden än dem som de genom sin bakgrund redan känner till.

Studie- och yrkesorienteringen ska vara opartisk. Eleven ska kunna lita på att studie- och yrkesorienteringen inte styrs av olika särintressen t.ex. när en viss föreslagen utbildning har en organisatorisk koppling till den skola som eleven går i eller till företag och organisationer som skolan samarbetar med. Information om prognoser och bedömningar av hur arbetsmarknadens behov av arbetskraft kommer att utvecklas är viktig. Det är inte skolans uppgift att styra elevernas val utifrån sådana prognoser. Eleven själv har att väga samman arbetsmarknadsinformation med övriga faktorer i ett välgrundat och genomtänkt beslut.

Eleven ställs inför valsituationer redan tidigt under sin skolgång. Att ringa in intresseområden och vilken typ av studier och arbete eleven vill ägna sig åt är ofta en lång process och eleven behöver information och vägledning för att kunna pröva, förkasta och få stöd i olika skeden på väg mot ett väl underbyggt val. Behovet av stöd kan vara allt från personlig vägledning genom hela valprocessen till att fatta beslut med endast visst stöd av en professionell vägledare vid ett enstaka tillfälle. Det är i detta sammanhang viktigt att påpeka att vårdnadshavarna har ansvar för att hjälpa sina omyndiga barn i deras val av studier och yrke. Rektorn har enligt Lpo 94 ett ansvar för att formerna för samarbete mellan skolan och hemmen utvecklas och att föräldrarna får information om skolans mål och sätt att arbeta och om olika valalternativ.

Skolan har ett ansvar för att anpassa utbildningen så att det blir möjligt för eleven att slutföra den. Av Lpf 94 framgår att rektorn har ett särskilt ansvar för att undervisning, elevvårds- och syverksamhet utformas så att elever som behöver särskilt stöd och hjälp får detta. I de fall eleven fattar beslut om att avbryta eller inte helt fullfölja sina studier bör skolan informera och tydliggöra vad detta kan leda till när det gäller möjligheter på arbetsmarknaden och till vidare studier.

En elev med funktionsnedsättning kan, beroende på arten och graden av nedsättningen, ha behov av att skolan särskilt anpassar studie- och yrkesorienteringen till elevens behov.

Det kan vara en känslig balans mellan elevens funktionsnedsättning och möjligheter till framtida studier och yrken. Skolan måste då undvika att begränsa elevens vilja till utveckling utan att samtidigt bidra till att bygga upp orealistiska föreställningar.

För att kunna bedöma de utbildningsalternativ som står till buds måste eleverna i alla skolformer känna till det svenska utbildningssystemet. De behöver kännedom om olika utbildningar och vilken typ av examen och

arbetsmarknad de leder fram till. Skolan ska sträva mot att varje elev får kännedom om möjligheter till utbildning, och för de frivilliga skolformerna även praktik, i Sverige och i andra länder. För att ge en djupare kunskap om utbildningsområden och yrken förutsätts att skolan på olika sätt samverka med näringsliv, universitet och högskolor samt andra utbildningsanordnare.

När eleven ska ta steget att gå från en utbildning till en annan eller ut i yrkeslivet krävs vissa specifika kunskaper. Grundläggande i dessa situationer är att kunna söka och värdera information om utbildning och yrken samt att utforma ansökningar till utbildningar och arbete. Det krävs också förmåga att kunna identifiera vilken information som är adekvat i situationen, kunna förstå och sätta den i relation till de egna målen om utbildning och yrke.

Eleverna behöver redan under tiden i den obligatoriska skolan sätta sig in i de många studievägarna i gymnasieskolan. Dessa är svåra att överblicka och elevernas behov av information och vägledning inför valet till gymnasieskolan är därför stort. Enligt Lpo94 ska skolan sträva efter att varje elev inhämtar tillräckliga kunskaper och erfarenheter för att kunna granska olika valmöjligheter och ta ställning till frågor som rör den egna framtiden.

Den kursutformade gymnasieskolan innebär återkommande val för eleven under studietiden vilket kräver information om valmöjligheter i form av inriktningar och kurser. Inom vuxenutbildningen finns inte några nationellt fastställda studievägar på grundläggande och gymnasial nivå och de kurser och utbildningar som eleven kan behöva för att nå sitt studiemål kan vara svåra att överblicka. Enligt Lpf 94 ska skolan sträva efter att eleven medvetet kan ta ställning till fortsatt studie- och yrkesinriktning på grundval av samlade erfarenheter och kunskaper samt aktuell information och öka sin förmåga att analysera olika valmöjligheter och bedöma vilka konsekvenser dessa kan ha.

Referenser

Författningar

- Förordningen (2002:1012) om kommunal vuxenutbildning
- Förordningen (1997:702) om kvalitetsredovisning inom skolväsendet m.m.
- Läroplan för de frivilliga skolformerna (Lpf 94)
- Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94)
- Läroplan för de frivilliga skolformerna (Lpf 94)
- Skollagen (1985:1100)

Internationella konventioner och rekommendationer

- EU:s nyckelkompetenser för ett livslångt lärande EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS REKOMMENDATION av den 18 december 2006 om nyckelkompetenser för livslångt lärande(2006/962/EG)
- FN:s konvention om barnets rättigheter

Övrigt

- BRUK, verktyg för självskattning av kvaliteten i samtliga läroplansstyrda verksamhetsformer, <http://www.skolverket.se/sb/d/2173>
- Karriärvägledning, En handbok för beslutsfattare, OECD-rapport, Dnr 2007:796
- Karriärvägledning.se.nu, SOU 2001:46
- Kvalitet i studie- och yrkesvägledning – hela skolans ansvar, Skolverket 2008 Best.nr. U08:205
- Kvalitetsgranskning av studie- och yrkesorientering inom grundskolan, Skolverket 2007
- Rapport om särskilt stöd i grundskolan, Skolverket 2008 best nr 08:1033
- Rektors ansvar för uppföljning och måluppfyllelse, Dnr 64-2008:67
- Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2006:18) för kvalitetsredovisning inom skolväsendet m.m.

- Studieresultat i gymnasieskolan, Skolverket 2008 best nr 08:1050
- Studieavbrott och stödinsatser i gymnasieskolan, Skolverket 2008 rapport nr 322
- Sveriges vägledarförenings etiska riktlinjer, www.vagledarforeningen.org
- Utvärdering av vägledning inom det offentliga skolväsendet, Skolverket 2005-10-31 1 (46) Dnr 2004:03201
- Utvärdering av grundskolan 1995 (UG-95), Skolverkets rapport nr 126
- Varför hoppade du av? Skolverket 2007 best nr 08:1030
- www.utbildningsinfo.se, Skolverkets webbplats med utbildningsinformation för elever, föräldrar och skolor.

Bilaga

Utdrag ur läroplanen för de obligatoriska skolornerna, Lpo 94.

2.6 Skolan och omvärlden

Eleverna skall få en utbildning av hög kvalitet i skolan. De skall också få underlag för att välja fortsatt utbildning. Detta förutsätter att den obligatoriska skolan nära samverkar med de gymnasiala utbildningar som eleverna fortsätter till. Det förutsätter också en samverkan med arbetslivet och närsamhället i övrigt.

Mål

Mål att sträva mot

Skolan skall sträva efter att varje elev

- inhämtar tillräckliga kunskaper och erfarenheter för att
  - kunna granska olika valmöjligheter och ta ställning till frågor som rör den egna framtiden,
  - få en inblick i närsamhället och dess arbets-, förenings- och kulturliv och
  - få kännedom om möjligheter till fortsatt utbildning i Sverige och i andra länder.

Riktlinjer

Alla som arbetar i skolan skall

- verka för att utveckla kontakter med kultur- och arbetsliv, föreningsliv samt andra verksamheter utanför skolan som kan berika den som en lärande miljö och
- bidra till att motverka sådana begränsningar i elevens studie- och yrkesval som grundar sig på kön eller social eller kulturell bakgrund.

Läraren skall

- bidra med underlag för varje elevs val av fortsatt utbildning och
- medverka till att utveckla kontakter med mottagande skolor samt med organisationer, företag och andra som kan bidra till att berika skolans verksamhet och förankra den i det omgivande samhället.

Studie- och yrkesvägledaren, eller den personal som fullgör motsvarande uppgifter, skall

- informera och vägleda eleverna inför den fortsatta utbildningen och yrkesinriktningen och därvid särskilt uppmärksamma möjligheterna för elever med funktionshinder samt
- vara till stöd för den övriga personalens studie- och yrkesorienterande insatser.

2.8 Rektors ansvar

Som pedagogisk ledare och chef för lärarna och övrig personal i skolan har rektorn det övergripande ansvaret för att verksamheten som helhet inriktas på att nå de nationella målen. Rektorn ansvarar för att en lokal arbetsplan upprättas samt för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen och till målen i skolplanen och den lokala arbetsplanen. Rektorn har ansvaret för skolans resultat och har därvid, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att

- skolans arbetsformer utvecklas så att ett aktivt elevinflytande gynnas,
- skolans arbetsmiljö utformas så att eleverna får tillgång till handledning, läromedel av god kvalitet och annat stöd för att själva kunna söka och utveckla kunskaper, t.ex. bibliotek, datorer och andra hjälpmedel,
- undervisningen och elevvårdsverksamheten utformas så att eleverna får det särskilda stöd och den hjälp de behöver,
- kontakt upprättas mellan skola och hem, om det uppstår problem och svårigheter för eleven i skolan,
- resursfördelningen och stödåtgärderna anpassas till den värdering av elevernas utveckling som lärare gör,
- undervisningen i olika ämnesområden samordnas så att eleverna får möjlighet att uppfatta större kunskapsområden som en helhet,
- ämnesövergripande kunskapsområden integreras i undervisningen i olika ämnen. Sådana kunskapsområden är exempelvis miljö, trafik, jämställdhet, konsumentfrågor, sex och samlevnad samt riskerna med tobak, alkohol och andra droger,
- samarbetsformer utvecklas med förskoleklassen, skolan och fritidshemmet för att stödja varje elevs mångsidiga utveckling och lärande,
- samverkan kommer till stånd med förskolan för att skapa förutsättningar för en samsyn och ett förtroendefullt samarbete,

- formerna för samarbete mellan skolan och hemmen utvecklas och att föräldrarna får information om skolans mål och sätt att arbeta och om olika valalternativ,
- samverkan med skolor och arbetslivet utanför skolan utvecklas så att eleverna får konkreta erfarenheter av betydelse för deras val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning,
- den studie- och yrkesorienterande verksamheten organiseras så att eleverna får vägledning inför de olika val som skolan erbjuder och inför fortsatt utbildning,
- personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt skall kunna utföra sin uppgifter,
- skolans internationella kontakter utvecklas,
- skolpersonalen får kännedom om de internationella överenskommelser, som Sverige har förbundit sig att beakta i utbildningen.

Utdrag ur läroplanen för de frivilliga skolformerna, Lpf 94.

2.4 Utbildningsval – arbete och samhällsliv

De frivilliga skolformerna skall nära samverka med den obligatoriska skolan, med arbetslivet, med universiteten och högskolorna och med samhället i övrigt. Detta krävs för att eleverna skall få en utbildning av hög kvalitet och få underlag för val av kurser på den utbildning eleven går, vidare studier eller yrkesverksamhet. Det är särskilt viktigt att skolan samarbetar med arbetslivet om den yrkesförberedande utbildningen. Genom att arbetslivet fortlöpande förändras när det gäller behovet av kompetens och rekrytering av arbetskraft inom olika områden har studie- och yrkesvägledning i vid mening stor betydelse. Universitet och högskolor, arbetsförmedlingar, näringsliv samt arbetsmarknadens parter och branschorganisationer har därför viktiga roller i informationen till skolorna och deras elever.

Mål att sträva mot

Skolan skall sträva mot att varje elev

- utvecklar sin självkännedom och sin förmåga till individuell studieplanering,
- medvetet kan ta ställning till fortsatt studie- och yrkesinriktning på grundval av samlade erfarenheter och kunskaper samt aktuell information,

- ökar sin förmåga att analysera olika valmöjligheter och bedöma vilka konsekvenser dessa kan ha,
- får kännedom om arbetslivets villkor, särskilt inom sitt studieområde, samt om möjligheter till utbildning, praktik m.m. i Sverige och andra länder och
- är medveten om att alla yrkesområden förändras i takt med teknisk utveckling, förändringar i samhälls- och yrkesliv och ökad internationell samverkan. Eleven skall därmed förstå behovet av personlig utveckling i yrket.

Riktlinjer

Personalen skall, efter en av rektor gjord arbetsfördelning,

- bidra med underlag för elevernas val av utbildning och yrke,
- informera och vägleda eleverna inför deras val av kurser, fortsatt utbildning och yrkesverksamhet och därvid motverka sådana begränsningar i valet som grundar sig på kön och på social eller kulturell bakgrund,
- i informationen och vägledningen utnyttja de kunskaper som finns hos eleverna, hos skolans personal och i samhället utanför skolan,
- i undervisningen utnyttja kunskaper och erfarenheter från arbets- och samhällsliv som eleverna har eller skaffar sig under utbildningens gång,
- utveckla kontakter med universitet och högskolor samt med handledare och andra inom arbetslivet som kan bidra till att målen för undervisningen nås,
- i utbildningen utnyttja kontakter med det omgivande samhället och dess arbets-, förenings- och kulturliv och
- bidra till att presumtiva elever får information om skolans utbildningar.

2.6 Rektors ansvar

Som pedagogisk ledare för skolan och som chef för lärarna och övrig personal i skolan har rektorn det övergripande ansvaret för att verksamheten som helhet inriktas på att nå de riksgiltiga målen. Rektorn ansvarar för att lokal arbetsplan upprättas samt för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de riksgiltiga målen, målen i skolplanen och den lokala arbetsplanen. Rektorn har ansvar för skolans resultat och har därvid, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att

- utbildningen organiseras så att den så långt möjligt anpassas efter elevernas önskemål och val av kurser och så att återvändsgränder i studiegången undviks,

- undervisningens uppläggning, innehåll och arbetsformer anpassas efter elevernas skiftande behov och förutsättningar,
- skolans arbetsformer utvecklas så att ett aktivt elevinflytande gynnas,
- arbetsmiljön i skolan utformas så att eleverna får tillgång till handledning och läromedel av god kvalitet samt andra hjälpmedel för att själva kunna söka och utveckla kunskaper, bl.a. bibliotek, datorer och andra tekniska hjälpmedel,
- undervisning, elevvårds- och syoverksamhet utformas så att elever som behöver särskilt stöd och hjälp får detta,
- eleverna får information inför studiernas början, får en väl utformad introduktion i studierna och i ämnet/kursen och får stöd att formulera mål för sina studier,
- varje elev i dialog med skolan gör upp en individuell studieplan och reviderar den vid olika tillfällen under utbildningen,
- lärare och annan personal får möjligheter till den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt skall kunna utföra sina uppgifter,
- det kommer till stånd samverkan mellan lärare i olika kurser så att eleverna får ett sammanhang i sina studier,
- samverkan med universiteten och högskolorna samt arbetslivet utanför skolan utvecklas så att eleverna får en kvalitativt god utbildning samt en förberedelse för yrkesverksamhet och fortsatt utbildning,
- den studie- och yrkesorienterande verksamheten organiseras så att eleverna får vägledning inför de olika val som skolan erbjuder och inför val av fortsatt utbildning och yrke,
- stimulera till internationella kontakter, samverkan och utbyten i utbildningen och
- skolpersonalen får kännedom om de internationella överenskommelser som Sverige har förbundit sig att beakta i utbildningen.

Rektor har när det gäller *gymnasieskolan* och *gymnasiesärskolan* ett särskilt ansvar för att

- föräldrar får insyn i elevernas skolgång,
- skolans arbete med kunskapsområden, där flera ämnen skall bidra, samordnas så att de utgör en helhet för eleven och

- eleverna får kunskaper om sex och samlevnad, trafikfrågor samt riskerna med tobak, alkohol, narkotika och andra droger.

Rektor har när det gäller *gymnasiesärskolan* dessutom ett ansvar för att

- varje elev ges stöd vid arbetsplatsförlagd utbildning och senare vid utslussning till arbetslivet.

Rektor har när det gäller *komvux*, *SSV* och *särvux* ett särskilt ansvar för att

- utbildningen erbjuds på ett sådant sätt att vuxna kan studera på fritid, deltid eller heltid efter individuella behov och önskemål,
- utbildningen organiseras så att elever kan börja på en nivå i respektive ämne som bestäms av deras förkunskaper och avsluta den efter de studier som svarar mot den enskildes behov och
- vuxna med kort eller bristfällig utbildning får stöd i att påbörja och genomföra utbildning

Studie- och yrkesorientering förekommer i undervisning, i olika former av vägledning och genom informationsinsatser och berör all personal i skolan.

De allmänna råden och kommentarerna är tänkta att utgöra en grund när skolhuvudmän och skolor planerar, organiserar och genomför studie- och yrkesorienteringen för eleverna i de olika skolformerna. Råden kan också utgöra stöd för kommuner och skolor då det gäller bedömning av den egna studie- och yrkesorienteringens kvalitet.